

הסיכונים הביטחוניים והשגיא המוסרית בעסקת החטופים המוצעת

15.07.2024 | קובי מיכאל | written by

- עסקת החטופים המוצעת לישראל היא סיכון אסטרטגי ושגיא מוסרית וערכית. נסיגת צה"ל מפילדלפי ומהמסדרון תאפשר לחמאס לחדש את ההתעצמות הצבאית.
- החזרת מאות אלפי עזתים לצפון הרצועה תביא איתם אלפי מחבלים. הטענה שלא תתאפשר חזרת חמושים היא זריית חול בעיניים: המחבלים אינם צריכים להביא איתם נשק, שכן בצפון הרצועה נותרו מאגרים אדירים של אמצעי לחימה שצה"ל טרם איתר והשמיד.
- אמירות בכירי הצבא באשר ליכולות צה"ל לשוב ולפעול ככל שיידרש במרחבים האלה יומרניות, ואינן מחוברות לקרקע המציאות. כדי לשוב ולהילחם נידרש לשלם שוב מחירים כבדים של טובי בנינו, ולהסתכן בהחרפת המשבר ביחסים עם ארה"ב ועם הקהיליה הבינלאומית.

עסקת החטופים המוצעת מחייבת דיון מושכל ועמוק שינתח אותה בכל ההקשרים הרלוונטיים. אין לתת מקום למחשבה שמי שמתנגד לעסקה המתגבשת עושה זאת מתוך שיקולים שאינם ענייניים, מפני העדר עניין או מחוסר רגישות לשחרור החטופים ולגורלם. כותבי המאמר התייחסו לנושא הזה כבר בתחילת דצמבר 2023 כשדנו במתח בין הביטחון הלאומי לביטחון האישי בהתייחס למטרות המלחמה. נדמה שהגיון הניתוח תקף גם היום. ללא מתן מענה לביטחון הקולקטיבי-הלאומי באמצעות השגת יעדי המלחמה, ובראשם השמדת היכולות הצבאיות והשלטוניות של חמאס, נידונה החברה הישראלית לטרגדיות נוספות רבות וכואבות מסוג זה, ולא רק אל מול הזירה הפלסטינית, שיגבו מחיר גבוה וכואב גם ברמת הביטחון הלאומי וגם ברמת הביטחון האישי. יש להעלות את הביטחון הלאומי הקולקטיבי לראש סדר העדיפויות, תוך ביטוי של מחויבות מוחלטת ונחושה של המדינה לשחרור כל החטופים. הדרג המדיני נדרש להבהיר לציבור בכלל, ולמשפחות החטופים בפרט, את ההכרח בהיצמדות למטרות המלחמה בסדר הנכון ולייצר את התנאים הצבאיים והמדיניים שיאפשרו את השלמת המשימה עד הניצחון הצבאי והמדיני, זה שיוביל בסופו של דבר לשחרור כל החטופים.

אחת הנקודות הבעייתיות בעסקת המתגבשת נוגעת לדרישת החמאס שצה"ל ייסוג גם ממרחב רפיח ומציר פילדלפי, ציר הרווי בתשתית מנהור תת-קרקעית ששימשה נתיב הברחה של אמצעי לחימה והתעצמות לארגוני הטרור ברצועה. לפעולה של צה"ל במרחב הזה חשיבות רבה בגדיעת נתיבי ההברחה ממצרים ובמניעת הכניסה של אמצעי לחימה, כדי למנוע התעצמות חמאס ושאר הארגונים ברצועה. לצד המנהרות שימש גם מעבר רפיח, הנשלט על ידי המצרים בצד המצרי ועל ידי חמאס בצד העזתי, כנתיב הברחות אמל"ח. כל ניסיונות הפיקוח של ישראל באמצעות

טכנולוגיה ומצלמות כשלו. עצימת העין, וכנראה גם שיתוף הפעולה בצד המצרי, אפשרו לכמויות בלתי נתפסות של אמל"ח לעבור דרך המעבר. גם הניסיון לשלב גורם בינלאומי במערכת הבקרה והפיקוח כשל, כשצוות הפיקוח של האיחוד האירופאי EU-BAM נטש את המעבר לאחר השתלטות חמאס על רצועת עזה. דפוס ההתנהלות של BAM-EU מזכיר את דפוס ההתנהלות של UNDOF ברמת הגולן לאחר פרוץ מלחמת האזרחים בסוריה, ואת דפוס ההתנהלות של כוח שמירת השלום של האו"ם בחצי האי סיני ב-1967 לאחר כניסת הצבא המצרי לחצי האי. גם כוח UNIFIL שהוצב בדרום לבנון בעקבות החלטה 1701 והופקד על אכיפתה, נכשל כישלון חרוץ. הניסיון המצטבר מוכיח שכוחות בינלאומיים אינם מסוגלים למלא ביעילות ובהתמדה משימות מסוג זה, בוודאי כשמדובר בהקשר הישראלי.

לא ניתן יהיה להבטיח את הפירוז המוחלט של הרצועה, ואפילו לא פירוז הכרחי, ללא גדיעת כל אפשרות להברחת אמצעי לחימה דרך מרחב פילדלפי ושאר המעברים לרצועה שאינם נמצאים בשליטה ישראלית, בכלל זה המרחב הימי. בדיונים על עסקת החטופים עולות חלופות לשליטת ישראל במרחב פילדלפי, חלופות הנתמכות על ידי גורמים במערכת הביטחון, כמו גם על ידי הממשל האמריקני וגורמים בקהילייה הבינלאומית. כולם מבקשים למנוע את שהיית כוחות צה"ל בכל מקום ברצועה, וכמובן גם במרחב פילדלפי. החלופות מדברות על שילוב שבין בקרה מצרית, אמצעים טכנולוגיים ופיקוח בינלאומי.

לא ברור עוד כמה פעמים ננסה לשלב כוחות זרים שיפעלו למען ביטחון המדינה, למרות הניסיון ההיסטורי העגום, כשלכולם ברור שכוחות אלה ייכשלו מול התחכום והנחישות של חמאס והפטרונים באיראן. לא זו אף זו, נהיר לכול שכל שמדובר בצבא המצרי, סביר להניח קושי ממשי ביעילות האכיפה, בהתחשב בניסיון שהצטבר במהלך השנים, כשאנו עדים להיקף הברחות האמל"ח שעברו מתחת לאף של הצבא הזה, בין אם בשל רשלנות ובין אם בשל מניעים אחרים שאפשרו את שיתוף הפעולה בין גורמים מהצבא המצרי לבין חמאס.

מתקפת 7 באוקטובר הוכיחה את חולשת המערכות הטכנולוגיות, את היכולת לעקוף אותן, את פגיעותן, ואת ההכרח והנחיצות שבנוכחות פיזית של צה"ל במרחב לתיקון ולטיפול בתקלות ובעיות ולמענה צבאי בהינתן קריסה של המערכות או כשל תפקודי שלהן. זאת ועוד, פתרונות טכנולוגיים יהיו תמיד חשופים לשיבוש על ידי אויב נחוש, כשאל חמאס ואיראן יש להתייחס כאל אויבים נחושים ביותר. לפיכך, אין ואסור להסתמך על מערכות טכנולוגיות כמענה מרכזי.

בידוד הרצועה מאמצעי לחימה הוא תנאי ביטחוני קריטי שאסור להתפרק ממנו. חובה להבטיח נוכחות פיזית של כוחות צה"ל במרחב המעטפת של רצועת עזה, נוכחות שתידרש לוודא שאין ולא תהיה במרחב הזה כל יכולת להבריא אמצעי לחימה לתוך עזה. הקביעה הזו נכונה באופן כללי ועקרוני, ובוודאי היא תקפה לכל תקופת בניית המכשול לאורך ציר פילדלפי ועד להשלמתו. רק לאחר השלמת המכשול ניתן יהיה לשוב ולבחון את הנושא בכפוף לשני תנאים הכרחיים: חופש פעולה מבצעי מלא של צה"ל, קרי, הגעה בכל כוח שנדרש לכל אזור לאורך ציר פילדלפי בהינתן

התראה או תקלה לצורך מתן מענה, ושינוי יסודי במציאות הביטחונית ברצועת עזה, בדגש על השמדת חמאס ודה-חמאסיזציה ברצועה.

ומכאן, שוב, לעסקת החטופים הנרקמת, לפחות על פי דיווחים אחרונים. העסקה המוצעת כוללת כמה שלבים ודרישה לנסיגת כוחות צה"ל מציר פילדלפי, מציר נצרים ומצפון הרצועה, ובהמשך גם ממרחב החיץ הביטחוני. מנגנון השחרור בשלבים נועד, מבחינת חמאס, למטרה אחת: למשוך את הפסקת הלחימה ללא קץ. הרי חמאס מחזיק כבר עשור בגופות של שאול אורון והדר גולדין ובאברה מנגיסטו והישאם שעבאן א-סייד ולא הראה כל נכונות להחזיר אותם במסגרת עסקה סבירה. לכן ברור שחמאס לא ישחרר את החטופים שאמורים להשתחרר בשלב השני של העסקה ולא את גופות החטופים שאמורות להימסר לישראל בשלב השלישי של העסקה. המשמעות היא גזירת דינם של רוב החטופים להישאר ברשות חמאס לשנים ארוכות ומייסרות. חמאס גם דורש שבמהלך המשא ומתן בשלב השני לא תהיה לחימה ² משא ומתן שיימשך לנצח, לפי תפיסתו של חמאס. מבחינת ישראל, משמעות ההסכמה לדרישה זו היא שלילת כל המנופים שנתרו בידה לצורך הבטחת שחרור כל החטופים והשמדת המערכות הצבאיות והשלטוניות של חמאס.

נדמה שבלהט הדיון על העסקה נפקד גם מקומו של השיח על אודות מספר המחבלים העצום שישראל נדרשת לשחרר. הלחץ הציבורי והתקשורתי שפעל לפני עסקת שליט אפשר שחרור של מעל אלף אסירים קשים ובתוכם סינואר. שחרור זה נתן רוח גבית לטרור, שגבה מחיר דמים כבד של עשרות יהודים שנרצחו על ידי טרוריסטים פלסטינים משוחררי עסקת שליט ואפשר לסינואר להוביל את המתקפה הנפשעת. ההנחה המתחייבת צריכה להיות ששחרור נרחב של אסירים יוביל בהכרח לתוצאות דומות.

כל התבחינים מראים שמימוש העסקה המוצעת הוא איום אסטרטגי, לצד שגיאה מוסרית וערכית. נסיגת כוחות צה"ל מציר פילדלפי ומציר נצרים תאפשר לחמאס לחדש את ההברחות ממצרים, להאיץ את תהליך ההתעצמות הצבאית ולשמר איום צבאי ממשי על ישראל. בנוסף, החזרת מאות אלפי עזתים לצפון הרצועה תאפשר לאלפי מחבלים לשוב לצפון. הטענה שלא תתאפשר חזרה של חמושים היא זריית חול בעיניים, שהרי ברור שמחבלים יחזרו צפונה ללא נשק ובחסות האוכלוסייה האזרחית, כאשר בצפון הרצועה נותרו מאגרי נשק ואמצעי לחימה אדירים שיאפשרו לחמאס לשקם את יכולותיו הצבאיות בחבירה שבין מחבלים לנשק ולחדש את האיום משם. האמירות של בכירי המערכת הביטחונית באשר ליכולת של צה"ל לשוב ולפעול במרחבים האלה יומרניות, ואינן מחוברות לקרקע המציאות ולסד האילוצים שאליו תיקלע ישראל. כדי לשוב ולהילחם נידרש לשלם שוב מחירים כבדים של טובי בנינו, להסתכן בהחרפת המשבר ביחסים עם ארה"ב ועם הקהילייה הבינלאומית ולהיקלע למציאות קשה של חרם ורדיפה, העלולים להעמיק את בידודה המדיני והכלכלי של ישראל.

הפסקת המלחמה ברצועת עזה היא אבן הראשה בחזון האסטרטגי האזורי של ארה"ב, ולתפיסתם היא גם תגרום להפסקת אש בצפון, ופיוס של איראן ושאר שלוחיה. זאת במטרה להניע את תהליך הנורמליזציה עם ערב הסעודית. לכן, יש להניח שארה"ב תקשה מאוד, ואף

תנסה למנוע מישראל לחדש את הלחימה כשכוחות צה"ל כבר מחוץ לרצועת עזה. יתרה מזאת, נוכחות של כוחות אזוריים ובינלאומיים יחד עם כוחות של הרשות הפלסטינית [1] תסבך את המציאות האופרטיבית ברצועת עזה ותקשה על צה"ל, אולי אף תמנע ממנו, לחדש את המלחמה נגד חמאס.

מעבר לזאת, המשמעות של עסקת חטופים בתנאים המוצעים פירושה המיידית הוא גם הישארות חמאס כגורם כוח ברצועת עזה. הנטייה הנאיבית להתעודד מנכונות חמאס לקבל כוח של הרשות הפלסטינית ונכונות להעביר לרשות את השליטה האזרחית ברצועת עזה מתעלמת מהתעקשות הארגון לשמור על כוחו הצבאי, שימשיך לנהל בפועל את הרצועה כשהוא מאמץ את מודל חיבאללה בלבנון, שמשמעותו ניהול בפועל של רצועת עזה באמצעות הכוח הצבאי, שיכפיף, הלכה למעשה, את הרשות האזרחית שתפעל ברצועה לאינטרסים של חמאס.

התוצאה הבעייתית והמסוכנת הזו היא רוח במפרשי ציר ההתנגדות ותוצג, ובצדק, על ידי חמאס כניצחון המוחלט שלו על ישראל וכתבוסה מוחלטת של ישראל ותותיר את רצועת עזה כמקור של איום ביטחוני חמור ומתמשך, שגם יקשה על החזרת התושבים לעוטף, שיקומו והפרכתו מחדש. התמיכה הציבורית הפלסטינית בחמאס בעזה וביהודה ושומרון תגבר, הלגיטימציה של הרשות הפלסטינית, שממילא כבר שחוקה, תתאיין, והסיכונים שאליהם תיחשף ישראל ביהודה ובשומרון, בזירות אחרות ובעיקר מול עזה בעתיד הקרוב יהיו בלתי נסבלים. המשמעות של העסקה המוצעת היא לאכול את הדגים המסריחים ולהיות מגורשים מהעיר, כשברור לכול שאנו גוזרים את דינם של רוב החטופים לסבל אינסופי בידי חמאס.

החלופה ההגיונית והמוסרית יותר היא הצעה או אולטימטום ישראלי לשחרור כל החטופים בפעימה אחת תמורת חייהם של מנהיגי חמאס ויתרת אנשי הארגון בעזה, שיורשו לצאת מהרצועה ללא פגע. חמאס יסרב לעסקה כזו. או אז על צה"ל לכבוש את כל רצועת עזה, להקים ממשל צבאי שיקבל את האחריות לסיוע ההומניטרי בכפוף לדין הבינלאומי לעת מלחמה (להבדיל ממנהל אזרחי), ובעצם נוכחותו בשטח ימנע מחמאס את היכולת להשתקם.

רק לאחר ניקוי הרצועה מהתשתיות השלטוניות והצבאיות של חמאס ניתן יהיה לחשוב על האפשרות לכניסת כוח משימה לשטח הרצועה, וגם אז באופן הדרגתי, כאשר עם כניסתו לאזור מוגדר יפורק הממשל הצבאי באותו אזור, ולאחר התבססות הכוח ושליטה אפקטיבית שלו באותו שטח יעבור לתא השטח הבא, שם יפורק הממשל הצבאי וחוזר חלילה עד להשלמת שליטתו האפקטיבית על כל שטח הרצועה.

רק לחץ צבאי מתמשך הביא את חמאס להתגמש, ורק המשך הלחץ הצבאי יוכל לספק אפשרויות חדשות, כמו חיסול בכירי חמאס כדוגמת מחמד דיף (שחיסולו טרם אומת סופית) ויד ימינו ראפע סלאמה, מפקד חטיבת ח'אן יונס ב-13 יולי 2024, שיאיצו את תהליכי השחיקה וההתפרקות של חמאס. היצמדות להגיון הפעולה שתואר לעיל עשוי להגדיל את מרחב ההזדמנויות לשחרור חטופים על ידי צה"ל, כאשר החיכוך בשטח ייצר מודיעין והזדמנויות

מבצעות שיגדילו את הסיכוי להשבת החטופים ושינוי בעמדת חמאס, שינוי העשוי לאפשר עסקת חטופים מוסרית יותר בתנאים שיאפשרו עמידה מלאה ביעדי המלחמה.

[1] בימים אלו דווח על האפשרות להכנסת כוח של 2,500 אנשי ביטחון פלסטינים מטעם הרשות הפלסטינית, שיוכשרו על ידי האמריקאים.